

Huddinge kulturmiljöprogram

Karaktärsmiljöer - Del 2 av 3

Huddinge

wsp

Innehållsförteckning

Läshänvisning	3
Karaktärer som präglar Huddinges landskap	4
Känslighetsbedömning vid förändring i kulturmiljö	5

Karaktärsmiljöer

Småhusen	7
Semesterbostaden	19
Landsbygden	31
Koloniområden	41
Flerbostadshusen	47
Industri & företagande	59
Kommunikation & samhällsbildning	63

Beställare
Kommunstyrelsen, Huddinge kommun

Styrgrupp
Styrgrupp för samhällsbyggnadsprojekt
Projektägare: Martina Leopold-Skoglund, planchef,
Samhällsbyggnadsavdelningen

Projektgrupp
Annika Colbengtson, planarkitekt,
samhällsbyggnadsavdelningen
Roseana De Almeida, planarkitekt,
samhällsbyggnadsavdelningen
Michaela Wolter, planarkitekt,
samhällsbyggnadsavdelningen
Albin Lindeskär, planarkitekt,
samhällsbyggnadsavdelningen
Sara Nordenskjöld, översiktsplanerare,
samhällsbyggnadsavdelningen
Anna-Clara Ramström, bebyggelseantikvarie,
natur- och byggnadsförvaltningen
Josefine Israelsson, bebyggelseantikvarie,
natur- och byggnadsförvaltningen

Konsult
WSP Kulturmiljögruppen Sthlm

Datum
2019-05-27

Författare
Moa Andersson, bebyggelseantikvarie, WSP

Arbetsgrupp
Emil Bergstén Lilja, sakkunnig KUL2, WSP
Cecilia Lindqvist, projektledare, sakkunnig KUL 2, WSP

Fotograf
Moa Andersson, WSP
Paulina Virta, WSP

© Lantmäteriet
Kartmaterialet kommer från Lantmäteriet, Geodata-
samverkan.

Läshänvisning

Detta är del två i Huddinge kommuns kulturmiljöprogram, som på en övergripande nivå redovisar kommunens tydligaste karaktärsområden. Detta med utgångspunkt i kommunens fyra identifierade berättelser i Huddinge kulturmiljöprofil.

Huddinge har många olika typer av bebyggelsemiljöer, från landsbygdens landskap, småhusområden till stora industri- och företagsområden. För att kunna hantera dessa miljöer i den kommunala planeringen och förvaltningen av bebyggelsen, vidare följa plan- och bygglagens krav om varsamhet som gäller för den sammantagna byggda miljön, ska denna del av kulturmiljöprogrammet fungera som ett stöd i detta arbete.

Varje karaktärsmiljö karakteriseras, beskrivs och berättar hur vi ska förhålla oss till dessa miljöer och hantera dem varsamt med hänsyn till deras förutsättningar.

Varje miljö inleds med en längre historiebeteckning och bedömning av de övergripande kulturhistoriska värdena. Vidare beskrivs på en övergripande nivå vanliga karaktärsdrag samt övergripande råd och riktlinjer. Råd och riktlinjerna ger en fingervisning om hur områdena ska hanteras.

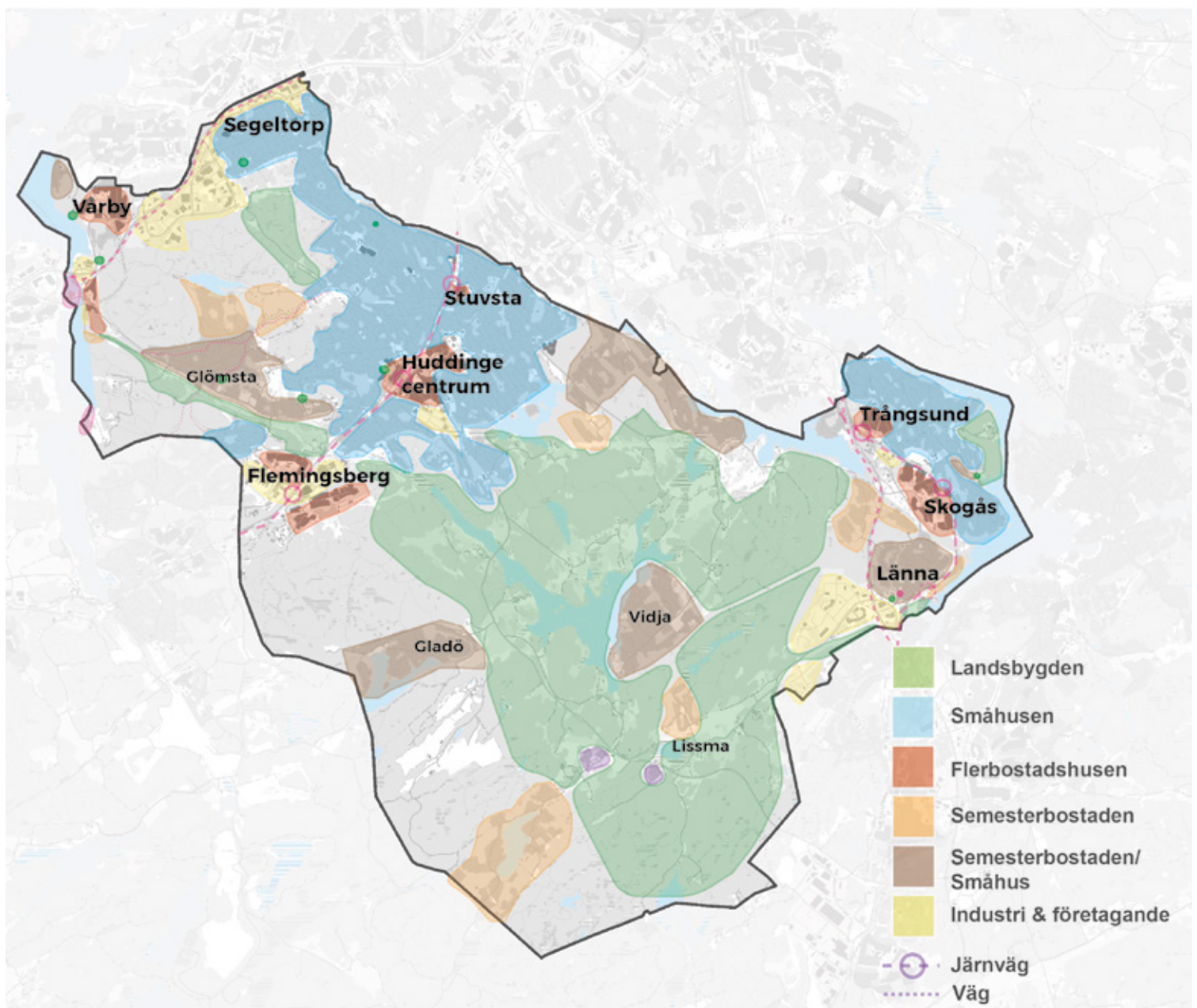
Huddinge har ett stort antal fornlämningar och inom alla karaktärsmiljöer kan fornlämningar förekomma. Fornlämningar har ett starkt skydd genom kulturmiljölagen (KML). Fornlämningar beskrivs övergripande i del ett.

Flygelbyggnad till Flemingsbgers herrgård

Karaktärer som präglar Huddinges landskap

Kartan nedan visar schematiskt Huddinge kommuns typiska karaktärsmiljöer och dess utbredning över kommunen. Varje karaktärsmiljö har tilldelats en färg för att på ett tydligt sätt skilja dem åt. Denna färgordning återkommer vidare under varje karaktärsmiljö och för de särskilt värdefulla kulturmiljöområden, vilka kan härledas till en typisk karaktärsmiljö.

Kartan redovisar kommunens typiska karaktärsmiljöer

Känslighetsbedömning vid förändring i kulturmiljö

Känslighetsbedömning av kulturmiljöer

Olika kulturmiljöer är olika känsliga eller mottagliga för nya tillägg/ändringar. Generellt är kulturmiljöer mer känsliga om;

- värdena är knutna till uttryck för en avgränsad historisk period, kan vara känsliga för dominerande nutida tillägg.
- landskapet är präglad av och värdena är knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten.
- uttrycken återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats, kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper.

Stödfrågor för känslighets- och/eller konsekvensbedömning av kulturmiljöer:

Vad försvinner och vad tillkommer?

- Kan exploatering på platsen innebära att objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband - som gör det utpekade värdet och historien läsbar i landskapet kommer att påverkas?
- Tillkommer nytillskott som påverkar kulturmiljöns skalor, former eller karaktärsdrag på ett sådant vis som påverkar läsbarheten av kulturmiljön?
- Innebär ny bebyggelse på platsen att påverkan på kulturmiljön kan bli så stor att området i något avseende riskerar att förlora sitt värde?

Är påverkan visuell eller funktionell?

- I hur hög grad kommer platsen fortsatt att karaktäriseras av eller kunna återspegla det kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet?
- Kan åtgärden innebära att tillgängligheten till miljön minskar, att området fragmenteras, barriärer skapas eller att möjligheterna att besöka miljön på annat sätt försvåras?

Är påverkan direkt eller indirekt?

- Är det troligt att åtgärden kan komma att följas av andra åtgärder eller särskilda anläggningar vilka i sig kan medföra negativa konsekvenser?
- Finns det risk för att åtgärden på sikt minskar möjligheterna att bruka och förvalta miljön? Leder förslaget till en ändrad användning av miljön, så att läsbarheten av det kulturhistoriska sammanhanget påverkas?

Kulturmiljön stärker och berikar projektet

- Utgör platsens kulturhistoriska innehåll en särskild kvalitet och resurs för boende, verksamhet och besökare?
- Bidrar projektet till att läsbarheten av det kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet stärks?
- Bidrar projektet till att tillgängligheten eller möjligheten att använda, bruka, förvalta och röra sig inom miljön förbättras?

Småhusen

Karaktärsmiljö

Småhusen

Vad berättar miljön?

En villabebyggelse börjar växa fram

Industrialiseringen i Sverige och Stockholm som från andra hälften av 1800-talet utvecklats till landets ledande industristad, ledde till att många valde att lämna landsbygden och tog jobb i en av stadens industrier. Detta ledde med tiden till stor bostadsbrist och dåliga bostadsförhållanden med trångboddhet och höga hyror. Från 1890-talet började de högre samhällsklasserna att söka sig utanför staden för att skapa sig en bättre levnadsstandard och möjlighet till rekreation. Runt om Stockholm och de större städerna i Sverige började därför en villabebyggelse att växa fram i natursköna lägen på till stor del lantegendomar med obrukbar mark, ofta skogs- och hällmarker. För att bibehålla en känsla av att bo i naturen sparades vegetation och terräng. Stadsplaneidealet var skilda bostadsområden för välbärgade och arbetare. Från sekelskiftet 1900 började även industriernas arbetare och lägre tjänstemän genom egnahemsrörelsen att få möjlighet att

Definiering småhus

Begreppet småhus används för att beteckna friliggande en- och tvåbostadshus, radhus och kedjehus. Småhusen är byggda för permanentboende.

Villabebyggelsen framväxt och utbyggnad har i hög grad påverkats genom statliga regleringar i fråga om nya lagstiftningar och finansieringar.

flytta ut från stadens trängsel och skapa sig ett villabonde. Egnahemsrörelsen som startades för lägre tjänstemän och arbetare kom igång på allvar efter 1909. Staten förmedlade lån genom egnahemslånefonden för att möjliggöra småjordbruk på landsbygden eller enkla småhus i utkanten av staden på billig mark med möjlighet till egen odling på tomten för industrins arbetare.

Utflyttningen till Huddinge började vid sekelskiftet 1900 och en förutsättning för detta var järnvägen

Bilden visar bebyggelsen i centrala huddinge på 1930-talet. I bakgrunden syns Tomtbergaskolan och kyrkan.

där Västra stambanan med mellanstation i Huddinge öppnade för trafik 1860. Den första villabebyggelsen började växa fram på de mer höglänta ängs- och skogsmarkerna bortom Söderängen. Vid gränsen mellan Tomtberga och Stuvsta gårdar, började Hörningsnäs villastad att växa fram. Andra områden som började byggas var norr och söder om Fullersta gård och i Mariedal längs den gamla vägen mot Sundby. Egnahemsrörelsen i Huddinge började genom fil. Dr Adrian Molin som var en aktiv förespråkare för rörelsen. Han satt med i den statliga egnahemskommittén 1911 och hade intresse i flera tomtbolag, däribland Fullersta AB som 1912 förvärvade Fullersta gårds marker väster om järnvägen. Den statliga politiken som fördes vid tiden medförde att priset på välbelägen mark i Huddinge gjorde det mer lönsamt att sälja den till tomter än att fortsätta med jordbruket. När de första tomterna avstyckades och såldes var fortfarande gårdarna i bruk och ägdes av enskilda personer. Senare köptes de av tomtbolag som styckade stora arealer. Under början av 1900-talet skapades flera egnahemsområden i Huddinge. I praktiken innebar det att enskilda byggbara tomter uppläts för arbetarna att bygga ett hus där tom-

ten även räckte till att anlägga en liten trädgård med grönsaksland och fruktträd. När flera egnahemshus uppfördes på samma ställe skapades egnahemssamhällen.

Intill Huddinge och Stuvsta stationer växte på så sätt Huddinge villastad och Stuvsta egnahemsområde fram. Under 1920-talet började även de kollektivtrafiknära gårdarna Segeltorp, Snättringe samt en mindre del av Ågesta att avstyckas för villabebyggelse. Längre ut från de allmänna kommunikationerna i Vistaberg, Solhem, Källbrink, Dammtorp, Utsälje, Stensängen, Kynäs och Högmora styckades Fullersta och Stuvsta gårdar till lägenheter för småbruk och trädgårdsbruk. I dessa områden saknades gemensamma ledningar för vatten och avlopp och vägarna var mycket enkla.

I de framväxande egnahemsområdena i Huddinge bildades municipalsamhällen med fullmäktige, municipalnämnd, hälsovårdsnämnd och byggnadsnämnd. Hörningsnäs municipalsamhälle bildades 1915, Huddinge, Fullersta, Stuvsta och Segeltorp blev municipalsamhälle 1924 och Snättringe bildades 1929. Dessa områden växte med tiden och det var omkringliggande markägare som bestämde växtförloppet. När nya vägar

Snättringe. Foto Backspegeln, Huddinge kommun

byggdes ut och reguljära busslinjer öppnades under 1930-talet och matarbussar till stationerna sattes in på 1940-talet blev även ytterområdena mer tillgängliga att bebygga med nya bostäder. Småjordbruken och trädgårdsbrukens mark som låg i dessa ytterområden och hade blivit olönsamma, lades ner och marken styckades av för nya villatomter. År 1947 slogs Hörningsnäs, Huddinge, Stuvsta och Snättringe samman till Huddinge stormunicipal, där även Tomtberga och Hörningsnäs parkhem kom att ingå. Nu började även en aktiv planering att ske för planeringen av Huddinges bebyggelse.

Folkhemsbygget

Under 1940-talet förverkligades funktionalismens idéer om ljus, luft och sparad natur. Parallellt med detta fortsatte egnahemsbygget och uppförandet av kataloghus i form av enkla träbyggnader med flacka sadeltak. Vid denna tid utökades ytstandarden i bostäderna med fler rum. Efter andra världskrigets slut genomsyras hela samhällsplaneringen av demokrati och allas lika rätt till livet i villan, oavsett samhällsklass. Under 1950-talet när samhället genomsyrades av optimism och bilen

blev en allt vanligare företeelse, blev också villaboendet mer attraktivt. Det börjar växa fram småhusområden utanför de centralt belägna delarna i form av friliggande villor, kedjehus och radhus. I Huddinge finns många exempel på småhusbebyggelse från 1940-50-talet. Här är tegel och puts tongivande vilket är starkt förknippat med 50-talets arkitektur.

På 1950-talet blev delar av Huddinges villaområden förtätade med de första radhusen. En orsak till expansionen av Huddinge som skedde från 1950-talet med nya bostäder var bilismens stora genombrott mellan 1950-70-talet. Till detta hör utbygganden av kommunens vägnät, där E4/E20 mot Södertälje samt Nynäsvägen mot Nynäshamn har haft en stor inverkan på Huddinges utveckling. De nya vägarna gav möjlighet till permanent bosättning och företagsetablering i de delar av kommunen som tidigare varit mer svårtillgängliga.

Funkisvilla i Skogsängen i Huddinge

Rekordårens småhusbebyggelse

Under 1960-talet utvecklades småhusbyggandet. Rationaliteten inom flerbostadsbyggandet hade tagit fart under slutet av 1950-talet och de erfarenheter och tekniska landvinningar som gjorts tidigare användes även för småhusbyggandet. Under 1960-talet började villor i större omfattning uppföras som grupphusområden helt byggda av byggbolag. Konceptet att köpa ett nyckelfärdigt hus hade skapats och villorna byggdes oftast prefabricerat med färdiga byggelement som monterades ihop på plats. Inom miljonprogrammets ramar, 1965-1975, uppfördes en tredjedel av de nya bostäderna i just småhus och grupphusbebyggelse och utgör därför den största delen av villabebyggelsen. I Huddinge kom dock en större andel flerbostadshus att uppföras. Som en motreaktion mot de storskaliga flerbostadshusen som uppfördes under miljonprogrammets tid uppfördes radhusbebyggelse under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet runt om i Huddinge. Exempel på detta är Sörskogen söder om Huddinge centrum och Utsälje vid Snättringe nära kommungränsen mot Stockholm. Även Östra Skogås kom att bebyggas med terränganpassade småhus, även om tanken först var flerbostadshusbebyggelse.

1970-talets villabebyggelse anpassades för den växande medelklassen, med större villor och av högre standard, till skillnad från egnahemsrörelsens relativt enkla småhus. Bebyggelsen bestod av enhetlig grupphusbebyggelse eller enskilda villor. Gestaltningen hölls enkel och rationell, med variation mellan områden vad gäller fasadmaterial, färgsättning och takformer. Nu började även arkitektritade villor bli vanligare med mycket påkostade material så som portar och fönster i teak, stora glasade partier och individuella utformningar.

Under 1980-talet började de äldre egnahemsområdena att få nya tillägg, där större tomter styckades av för att kunna inrymma nya villor. Under 1980-talet blev villorna mer romantiska med återblickar mot det traditionella och bebyggelsen inom områdena mer varierad, kataloghusen beställda av enskilda personer blev mot slutet av decenniet allt vanligare.

Sammanfattning av småhusens kulturhistoriska värden

- Huddinges småhusbebyggelse visar på Huddinges utveckling som pendlarort med en ökad befolkning samt de nya möjligheterna att ordna sig en bostad utanför staden bort från trångboddhet och dåliga förhållanden.
- De större villaområdena i stadens periferi visar på 1950-talets ökade bilism.
- Småhusområdena från olika epoker visar på stadsplaneringens och de arkitektoniska idealens svängningar över tid från en mer lantlig och organisk planering till organiserat och välordnat.

Radhusbebyggelse från 1960-talet i Jacobslund

Tydliga karaktärsdrag - Egnahemsområden 1910-1940-tal

Huddinges egnahemsområden präglas av bebyggelsemönstret från 1910- 1940-tal. Miljöerna karaktäriseras av gatunätets tidstypiska utförande med smala gator som följer den rådande terrängen, tomternas storlek och husens placering och utformning. Där villorna är placerade en bit in från vägen med en stor förgårdsmark som vetter mot gatan med äldre fruktträd och buskar. Villorna är utförda i villaarkitektur från tiden där de första villorna präglas av jugend- och nationalromantisk stil som senare över går i ny klassicistiska stilideal och senare den tidiga funkisen.

- Organiskt planerat område som följer den befintliga terrängen.
- Stora fastigheter där huvudbyggnaden är placerad en bit in från vägen med stor förgårdsmark.
- På förgårdsmarken finns äldre fruktträd och buskar och skärmas av från vägen med häck eller staket.
- Varierad villaarkitektur från framför allt 1910-1940-talet.
- Träpanel, enkelt spröjsade fönster, sadel- eller brutna tak tegeltäckta är tongivande arkitektoniska uttryck.

Råd - Egnahemsområden 1910-1940-tal

- Områdena bör fortsatt präglas av grönska så som äldre uppvuxna träd, fruktträd, bärbuskar och gräsytor.
- Att avstycka den öppna förgårdsmarken, där ny huvudbyggnad placeras framför ursprunglig byggnad mot gatan är inte lämpligt. Detta minskar områdets utpekade värden.
- Byggnaders ursprungliga arkitektoniska uttryck bör värnas och vara vägledande vid om- och tillbyggnader.
- Tillbyggnader bör underordna sig ursprunglig volym.
- Minimera markarbeten i form av sprängning, fyllning och schaktning.
- Markuppfyllnad med högre stödmurar bör undvikas mot gaturummet.
- Garage bör inte placeras vid gatan, detta då förgårdsmarkens öppna rum mot gatan sluts. Dubbelgarage som placeras i tomtgräns är inte lämpligt då detta skapar en stor volym.
- Om ny bebyggelse läggs till i den befintliga miljön, bör den utgå från omgivande bebyggelse vad gäller placering på tomten, utformning och volymverkan.
- För ny villabebyggelse, endast friliggande villor.
- För att bibehålla äldre uppvuxna träd, fruktträd och annan grönska som stärker miljöns värde bör dessa tas i beaktning vid planering och lovprövning.
- Plank bör endast sättas upp vid bullerstört område. Detta då plank skärmar av mot gaturummet.

Tålighet och potential

- Områdena kan kompletteras med ny bebyggelse förutsatt att traditionen med terränganpassning och placering på tomten och utpekade karaktärsdrag respekteras.
- Kvarterens mitt, bakom befintlig bebyggelse är mindre känsligt för tillägg och förändring, förutsatt att utpekade karaktärsdrag och värden tas i beaktning.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla småhusområden från 1910-40-talet i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Egnahemshus från 1920-talet längs Byalagsvägen

Villa i Funktionalistisk stil från 1930-talet

Tydliga karaktärsdrag - Folkhemsbygget 1940-1960-tal

Områdena karaktäriseras av små enhetliga villor, kedjehus eller radhus samlade i en grupphusbebyggelse. Bebyggelsen präglas av god och funktionell utformning, såväl av det enskilda huset som miljön i sin helhet. 1940-talets småhusområden består av enkelt utformade en- eller tvåplansvillor i trä, puts eller fasadtegel med sadeltak eller valmat tak. Fönstersättningen är enhetlig och färgsättningen är i ljusa eller mustiga kulörer.

1950-talets villa- eller kedjehusområden karaktäriseras av individuellt utformade områden. Byggnadernas fasadmaterial är oftast kombinerade, där rött eller gult tegel som kombineras med grov spritputs eller trä

målade i mustiga kulörer är tongivande. Även enkelt utformade fasader i puts eller trä utan knutar och foder förekommer. Tomterna är relativt små och enhetliga med trädgårdskaraktär. Mot gatan skärmas tomten ofta av med en låg häck, staket eller mur.

- Samlade och enhetligt planerad småhusbebyggelse friliggande villor, radhus eller kedjehus.
- Små fastigheter med trädgårdstomter för rekreation, uteplatser och planteringar.
- Byggnader i fria planformer och uppbrutna byggnadsvolymer med flera materialval i fasad.

Råd - Folkhemsbygget 1940-1950-tal

- Bibehåll den enhetliga utformningen i området vad gäller vägarnas sträckning och byggnadernas volymer sinsemellan.
- Byggnaderna bör ha en enhetlig utformning mot gaturummet, undvik tillbyggnader mot gatan.
- Byggnadernas bärande karaktärsdrag bör värnas vid om- och tillbyggnader.
- Undvik större skärmtak och inglasade uteplatser mot gatan.
- Bibehåll trädgårdskaraktären på tomterna där tomten mot gatan skärmas av med en låg häck eller staket.
- Stora markuppfyllnader med höga stödmurar vid kuperade tomter samt stora altandäck bör undvikas.

Tålighet och potential

- Områden med mindre tomter kan även fortsättningsvis kompletteras med fler mindre tomter, förutsatt att man bygger vidare på tidigare planstrukturer.
- Äldre centrumbildningar inom bebyggelsen har stor potential att stärkas genom att nya verksamheter etableras och kompletteras.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla småhusområden från 1940-50-talet i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Villa i Fullersta från 1940-talet

Villa i Fridhem från 1950-talet.

Tydliga karaktärsdrag - Rekordårens småhusbebyggelse 1960-1980-tal

Villorna från 1960-talet och framåt har en varierad karaktär. De är oftast uppförda i grupphusbebyggelse med enhetlighet inom området. Mot gaturummet är variationen oftast mycket liten med upprepande volymer. En och en halvplansvillor är vanliga men souterräng, tvåvånings- och enplansvillor förekommer också flitigt. Takformerna varierar från kraftigt lutande sadeltak till mer flacka valmade tak och pulpettak. Färgsättningen och fasadmaterialet varierar kraftigt men mustiga färger är vanligt. Förekomst av tegel och kalksandsten (mexi), gärna i kombination med panel ses vanligen. Mot 1980-talet blev variationen större inom områdena och byggnaderna fick åter dekorativa snickerier. Färgsättningen blev ljusare under 1980-talet

när pastellfärgerna slog igenom i arkitekturen.

- Samlade och enhetligt planerad småhusbebyggelse friliggande villor, radhus eller kedjehus.
- Små fastigheter
- Husen har upprepan arkitektonisk utformning vad gäller placering, volym, materialval och färgsättning.
- Liten och öppen förgårdsmark som skärmas av med låg häck eller staket.

Råd - Rekordårens småhusbebyggelse 1960-1980-tal

- Området bör fortsatt präglas av trädgårdskaraktär
- På förgårdsmarken bör inga komplementbyggnader placeras, exempelvis carport/garage.
- Häckar och staket mot gatan bör fortsatt hållas låga.
- Tillägg i form av om- och tillbyggnader så som större skärmtak och tillbyggnader samt burspråk bör undvikas mot gaturummet.
- Ursprunglig färgsättning bör vara vägledande vid ommålning. Tongivande är mustiga kulörer i exempelvis gult och brunt.
- Plank bör endast sättas upp vid bullerstört område. Detta då plank skärmar av mot gaturummet.

Tålighet och potential

- Områdenas goda tillgång till grönska och täta bebyggelsestruktur ger oftast möjlighet till kompletteringar av nya radhus i områdenas utkanter.
- Områdenas väl tilltagna parkeringsytor och garage-längor är mark som med fördel kan användas för kompletterande bebyggelse eller verksamheter.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla småhusområden från 1960-80-talet i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Radhusbebyggelse från 1960-talet i Östra Balingsnäs

Radhusbebyggelse i Jakobslund

Semesterbostaden

Karaktärsmiljö

Semesterbostaden

Vad berättar miljön?

I Huddinge har sommarbostäder vuxit fram sedan början av 1900-talet fram till idag. Sedan slutet av 1900-talet har flertalet av dessa områden med tiden blivit allt mer permanenta bostadsområden.

Under 1800-talet började de högre samhällsklasserna uppföra sommarvillor i natursköna lägen, under 1900-talet fick även lägre tjänstemän och arbetare möjlighet att skapa sig en sommarbostad. Det som framför allt förenar dessa sommarbostäder är det natursköna läget och närheten till vatten.

Semesterbostadsområden i omvandling

Från 1950-talet har utvecklingen gått mot att stugorna med tiden har blivit mer bekväma, likt permanentbostäder. I Huddinge har flertalet av de tidigare sommarstugeområden med tiden permanentats och ersatts med ny villabebyggelse. Detta beror till stor del på att dessa områden ligger i attraktiva lägen med närhet till vatten och natur. Exempel på sådana områden är som-

marstugeområdet vid Vårby gård, längs med Gamla Stockholmsvägen, Högmora, Gladö kvarn och Länna gård.

När bilen blev en vanligare företeelse medförde detta att fritidsområden blev lättåtkomligare och stugorna blev allt mer permanentade. Vid omvandlingen av fritidshusområdena ersatte en del sina befintliga stugor med en ny, modern stuga med alla dess bekvämligheter andra tilläggsisolerade och byggde om- och till den befintliga stugan. Från 1970-talet avtog nybyggnationen av fritidshus och de tidigare små stugorna med tomter som byggts på 1930-talet såldes nu på grund av de ökade markvärdet i de attraktiva lägena. Med tiden har många fritidshusområden blivit permanentade där många bor året runt i sina fritidshus. Övergången från fritidshusområde till åretruntboende innebär en stor förändring för ett område av naturliga skäl. I ett fritidshusområde kan man acceptera enklare förhållanden medan i ett område för permanent bruk, ställs högre krav på funktion och bekvämlighet.

Mellansjö är ett exempel på ett område med sommarbostäder från sommarnöjen till sportstugor och fritidshus. Idag kompletteras miljön med nya villor, där tidigare sommarbostäder idag ofta används året runt. På bilden syns ett fint exempel på hur en ny villa väl anpassats in i den befintliga miljön.

Sommarnöje i Masmo

Sommarnöjen

Den tilltagande industrialiseringen under 1800-talet runt om i Sverige och Stockholmstrakten ledde till att städerna blev allt mer trångbodda och ohälsosamma. Vid sekelskiftet 1900 börjar det att växa fram en nationalistisk och romantisk dyrkan för den svenska naturen. För att kompensera för de rådande missförhållandena i staden började de välplacerade i samhället att söka sig till sommarvistelser på landsbygden, för att få frisk luft och solljus. Till en början uppfördes de stora sommarvillorna i städernas utkant men med tiden, med utbyggnaden av järnväg och ångbåtstrafik spred sig sommarvillorna längre ut. Stora vackra trävillor med snickarglädje och glasverandor började att uppföras i vattennära lägen. Husen skulle ha samma bekvämlighet så som boendet i staden kunde erbjuda. I Huddinge finns exempel på sommarvillor från sekelskiftet 1900 i Masmo vid Albsjöns strand.

Sportstugorna 1920-1950-tal

På landsbygden i Huddinge började en bebyggelseetablering jämte jordbruket att växa fram vid 1900-talets början, i form av små sportstugor. Under 1910- och 20-talet uppfördes sportstugorna solitärt eller i en befintlig bebyggelsemiljö, först på 1930-40-talet började

renodlade fritidsområden att byggas nära sjöar och hav där det fanns tillgång till stränder och strövområden. Under första hälften av 1900-talet var det också många som tältade, ett enkelt alternativ för de som inte hade möjlighet eller råd att bygga en stuga.

Under 1930-talet tog byggandet av sportstugor fart runt om i landet kring de större städerna till följd av att lönerna ökade för låginkomsttagare, förbättrade kommunikationer och intresset för friluftsliv. Genom att semester lagstadgades år 1938 gavs alla arbetare rätt till två veckor semester, vilket bidrog till att de fick möjlighet att ta sig ut i naturen.

Byggnationen av sportstugor tog fart på allvar i Huddinge under 1930-40-talet i anslutning till befintlig bebyggelse, främst vid sjöarna Ormlången, Ådran, Kvarnsjön och Magelugnen. På tidigare jordbruksmark vid gårdarna, Vårby gård, Glömsta gård och Länna gård uppfördes också sommarstugeområden. Vid Trehörningen och Mellansjö uppfördes sportstugor från 1910-1930-talet med inslag av permanent bebyggelse vid Mellansjö. Tomtblagen gjorde reklamblad för etableringen av sommarstugeområdet vid Trehörningen och skrev bland annat om området naturskönhet och friska luft.

Sportstuga i Mellansjö som är ett mycket fint exempel från tiden och som idag är ovanliga i Huddinge.

På 1920-talet upprättades en styckningsplan för Glömsta på initiativ av ägaren, Ryttnästare Hjalmar Carlsson. Avsikten var att avstycka, för att möjliggöra byggnationen av ett nytt villasamhälle. Glömsta blev dock inte något villasamhälle vid tiden, på grund av avståndet till centrum och dåliga förbindelser. Istället uppfördes sportstugor med ett par insprängda villor. I samband med etableringen av sommarbostäder i Glömsta började även sportstugor att uppföras kring Gömmarens södra stränder.

Termen sportstuga började att klinga av under 1940-talet och istället användes begreppet sommarstuga för de stugor som endast inretts för sommarbruk och fritidshus om de gick att bebo året runt. Detta visar på att 1930-talets aktiva och sportiga ideal nu börjat ersättas av en mer lugn inställning. Med tiden blev också stugorna större, mer välutrustade och komfortabla.

I regel byggdes de tidigaste stugorna i egen regi och saknade bekvämligheter som vatten, avlopp och elektricitet. Därför byggdes ofta en matkällare under huset eller i en sluttning på tomten. Stugorna uppfördes av regler eller plank och kunde bestå av exempelvis överblivet material från fabrik eller trälådor som användes

för att transportera nya bilar. I vissa fall använde man delar från en äldre byggnad eller flyttade byggnader till fritidsområdet. Stugorna byggdes ofta på plintar vilket medförde minimal åverkan på den befintliga terrängen där få markingrepp gjordes när stugorna skulle uppföras. Detta medför att dessa områden har en bevarad natur där intrycket blir att stugorna smugits in bland den naturliga växtligheten.

Fritidshusen 1950-1980-tal

Under andra världskriget klingade nybyggnationen av fritidshus av, men tog snart efter krigsslutet vid igen. Många skaffade sig bil vid den här tiden, vilket gjorde det lättare för stugägarna att ta sig till sin stuga året runt. Med längre semester möjliggjorde detta också att man kunde vistas vid stugan under en längre tid. Detta ledde till att stugorna från 1950-talet blev mer bekväma. Vissa valde att bygga ut sina befintliga små stugor medan andra valde att bygga så kallade kataloghus, vilket var färdigproducerade element. Invändigt blev stugorna mer välplanerade än de tidigare, nu tänkte man på lösningar för avfall, vatten och avlopp innan spaden sattes i marken.

I och med att fyra veckors semester lagstadsades år

1963 ökade utbyggnaden av fritidshus ytterligare och under vissa år under 1960-talet kunde antalet fritidshus öka med uppemot 30 000 stugor per år i Sverige. Under 1960-talet pågick det svenska välfärdsbygget för fullt. Stora landvinningar gjordes i att effektivisera bostadsbyggandet vilket även breddade väg för en mer industrialiserad byggprocess för fritidshusen. Byggsatser av stugor i olika form, standard och storlek blev tillgängliga och konkurrerade ut det tidigare byggandet i lösvirke. Byggsatserna möjliggjorde för arbetare att på en sommarsemester bygga sitt eget fritidshus med egna rum för barnen och badrum med bastu. Byggföretag uppförde även hela områden med fritidshusbebyggelse. De stora jordbruksrationaliseringarna som skedde efter andra världskriget innebar även att mark som tidigare odlats frigjordes för byggande. Detta var idealiskt för att uppföra de prefabricerade fritidshusen då marken var platt och det var enkelt att nå byggplatserna med lastbil, vilket krävdes för transport av de stora byggelementen.

I och med rationaliseringen av byggandet och därigenom den ökande fritidshusbebyggelsen ställdes krav på planering och reglering av fritidshusbyggandet. En rad lagar upprättades för att försöka styra utvecklingen.

År 1968 startade arbetet med den fysiska

Fritidshus i Mellansjö

planeringen med syfte att åstadkomma en bättre hus-hållning med naturresurser, mark och vatten. Några år senare infördes bygglovsplikt för fritidshusbebyggelse. Detta ändrade fritidshusområdena karaktär till mer sammanhållna områden.

Sammanfattning av semesterbostadens kulturhistoriska värde

- Fritidsrörelsen och utvecklingen som sommarbostaden har haft under 1900-talet speglar och visar på den omvälvande samhällsutvecklingen som skedde under 1900-talet. Områdena visar såväl på de tekniska landvinningarna som den sociala utvecklingen och synen på vad som är ett sunt och gott liv.
- Sommarvillans bebyggelsemiljö visar på tiden från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet när högre samhällsklasser sökte sig från stadens trängsel och dåliga luft, som en följd av den industrialiseringen. Till landet för sommarvistelse och rekreation.
- Sportstugans bebyggelsemiljö berättar om det tidiga 1900-talets samhällsutveckling, där nya arbetsförhållanden med möjlighet till semester medgav en ökad fritid för en allt större del av befolkningen. Stugorna speglar tidens nationalromantiska idealisering för naturen och landsbygden där den lilla röda stugan på en naturskön tomt nära vatten spelade en central roll.
- Huddinges senare fritidshusområden visar på sommarhusens utveckling under andra hälften av 1900-talet när fritidshusområdenas utbyggnad rationaliserades. Prefabricerade byggsatser där områden planerades enhetligt med stugor i liknande utförande.

Tydliga karaktärsdrag - Semesterbostadsområden i omvandling

Omvandlingsområden karaktäriseras av en varierad bebyggelse med inslag av ursprungliga gårdsstrukturer, sommarbostäder och ny villabebyggelse som ofta är typhus från 1990-2000-talet. Områdena har stora naturvärden i form av barr- och ädellövträd och kuperad terräng, ofta i vattennära lägen.

- Ofta smala slingriga vägar som följer den rådande terrängen, idag är många av dessa asfalterade.
- Få hårdgjorda ytor på tomten, biluppställningsplatser är vanligen grusade.

- Vegetation, grönska och naturliga terrängförhållanden utgör en viktig del av helheten.
- Fastigheterna är ofta stora, där huset ligger indraget från vägen.
- Fasadmaterial är övervägande trä.
- Närheten till vatten och natur.

Råd - områden i omvandling

- Ny bebyggelse bör anpassas till den befintliga terrängen, större nivåskillnader bör tas upp med förhöjd sockel, souterräng- eller källarvåning.
- Byggnader bör placeras en bit in på tomten
- Befintliga vägsträckningar som följer den naturliga terrängen ska vara vägledande för framtida vägdragningar.
- Behåll en ridå med vegetation längs med vägen.
- Träd bör endast fällas för placering av byggnader och angöring till fastigheten.
- Om ny huvudbyggnad uppförs på en fastighet

med ett befintligt fritidshus kan denna med fördel sparas som en extra lägenhet.

- Minimera markarbeten i form av schaktning, fyllning och stödmurar samt sprängning.
- Undvik fasadkulörer i vita nyanser. Gärna rött, brunt, grönt och gult.

Tålighet och potential

- Bevarande av ett antal sportstugor ger en variation i bebyggelsen och ger ett visst tidsdjup och identitet till de nya bostadsområdena.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla sommarstugeområden som är föremål för omvandling i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Tydliga karaktärsdrag - sommarnöjen 1880-1920-tal

Områden består av stora villor i trä med varierande arkitektur, med bland annat stora glasverandor och snickarglädje. De kvarvarande stora tomterna med stora påkostade villor visar på den högre samhällsklassens sommarnöjesbebyggelse och arkitekturens svängningar från tiden. Platser där restauranger och badhus har funnits som är en del av de etablerade orterna visar på sommarortens struktur. Dessa områden ligger naturskönt, slingrande vägar som följer den naturliga terrängen och med närheten till vatten.

- Organiskt planerat område som följer den befintliga terrängen.
- Stora fastigheter där villan är placerad en bit ifrån vägen.
- Vegetation och grönska och kopplingen till vattnet utgör en viktig del av helheten.
- Varierad villaarkitektur från sekelskiftet 1900 i nationalromantik och jugendstil.
- Träpanel, spröjsade fönster, torn, brutna tak och andra tongivande arkitektoniska detaljer.
- Spår av tidigare anläggningar i form av badanläggningar, järnvägsstation, båtbygga etc.

Råd - sommarnöjen 1880-1920-tal

- Området bör fortsatt präglas av grönska.
- Vägar bör planeras efter terrängen.
- Befintliga ursprungliga tomter bör inte avstyckas ner mot vattnet då detta medför att kopplingen försvinner till ursprungshuset.
- Avstyckningar av långa tomter bör ske på bredden med skaftväg som angöring till tomten bakom.
- Byggnaders ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid om- och tillbyggnader.
- Minimera markberedning i form av sprängning, fyllning och schaktning.
- Tillägg i form av ny bebyggelse bör utgå från omgivande bebyggelse vad gäller placering på tomten, utformning och volymverkan.

Tålighet och potential

- De stora tomterna och den uppvuxna grönskan innebär möjlighet till att uppföra stora villor med stor frihet gällande det arkitektoniska uttrycket.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla sommarnöjesområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekad kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Sommarnöje i Masmö nära Albysjön

Sommarnöje i Masmö invid Albysjön

Tydliga karaktärsdrag - sportstugorna 1920-1950-tal

Områdena är organiskt planerade med slingrande smala vägar där byggnaderna är som släppta ute i den befintliga naturen. Byggnadernas volymer är små och enkla, med komplementbyggnader för olika ändamål. Det finns en variation i utformning och färgsättning men där träfasad är tongivande och röda fasader och vita knutar är vanliga. Stugorna är placerade en bit upp från vägen på naturtomter med ädellövskog och hållmarker. Till områdena finns ofta en allmänning med dansbana, fotbollsplan och bryggor.

- Organiskt planerad bebyggelsemiljö.
- Smala slingrande grusvägar som följer den naturliga terrängen.
- Vegetation och grönska utgör en viktig del av helheten.
- Terränganpassad bebyggelse med få ingrepp i den befintliga terrängen.
- Småskaliga byggnadsvolymer.
- Komplementbyggnader för olika ändamål, gäststuga, vedbod, utedass och jordkällare.
- Ofta ligger områdena i koppling till närliggande vattendrag.
- I vissa områden finns det kvar tidigare anläggningar i form av dansbana, bryggor och fotbollsplan.

Råd - sportstugorna 1920-1950-tal

- Sportstugeområden bör även fortsättningsvis präglas av grönska och naturlig terräng.
- Trädfällning bör undvikas i möjligaste mån, där vegetation närmast vägen särskilt bör beaktas.
- Strukturen med vägnät som följer den naturliga terrängen kan med fördel bibehållas för att stärka karaktären.
- Genom att inte avstycka nya tomter nära vägen bidrar man till att miljön kring vägen med lummig vegetation bibehålls.
- Befintliga sportstugor bör behålla små volymer, tillägg bör vara läsbara.
- Ny bebyggelse bör anpassas till den befintliga terrängen, större nivåskillnader bör tas upp med förhöjd sockel, souterräng- eller källarvåning.
- Vid nybyggnation bör huvudbyggnaden hållas i en mindre volym, där komplementbyggnader uppförs fristående.
- Tillägg i form av ny bebyggelse bör placeras en bit in på tomten.
- Minimera hårdgjorda yta nära vägen, parkering kan anordnas en bit in på tomten.
- Minimera markarbeten i form av schaktning, fyllning och stödmurar samt sprängning.
- Fasadmaterial bör utföras i trä vilket är ett tidstypiskt material för sportstugeområden.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla sportstugeområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekad kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Tålighet och potential

- De befintliga sportstugeområdena kan kompletteras med nya små stugor för fritid och rekreation.
- De befintliga gröna områdena kan utvecklas till rekreationsområden med allmännyttiga anläggningar så som badplatser eller mindre idrottsplatser.

Exempel på sportstuga från Glömsta längs med Gamla stockholmsvägen

Exempel på sportstuga i Mellansjö.

Tydliga karaktärsdrag - fritidshusen 1950-1980-tal

Områdena karaktäriseras av en sammanhållen bebyggelsemiljö med en mer planerad gatustruktur med fritidshusen som är placerade på fastigheterna en bit från vägen med i huvudsak långsidan mot gatan. Stugorna är monteringsfärdiga fritidshus i ett plan. Fasad med liggande fjällpanel, typiskt för tiden och sadeltak är tongivande. Området har en varierad terräng där husen är rationellt inpassade en bit i från vägen. Mot gatan skärmas tomterna av med en häck eller staket och vegetationen i området är blandskog i en kuperad terräng.

- Fastigheternas indelning och vägsträckningen visar tydligt hur området planerades.
- Stugornas placering en bit upp på tomten där tomten mot vägen skärmas av med häck eller staket.
- Byggnadsenhetliga volymen och utformning med rektangulära byggnadskroppar, fasad med liggande fjällpanel och sadeltak.

Råd - fritidshusen 1960-1980-tal

- Befintliga fastigheters gränsdragning bör bestå.
- Vägens sträckning bör bestå.
- Fasadmateriäl, volym och takvinkel bör värnas.
- Trädfällning bör undvikas.
- Minimering av fyllning och stödmurar mot gata.

Tålighet och potential

- Tål tillägg i form av nya fritidshus i samma skala och placering.
- Fritidshusområdena kan öppna upp för en variation i bebyggelsen, där nya mindre åretruntbostäder kan kompletteras.

Exempel på typiskt fritidshus vid Kvarntorp

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla fritidshusområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Landsbygden

Karaktärsmiljö

Landsbygden

Vad berättar miljön?

Huddinge har varit bebott sedan inlandsisen drog sig tillbaka för ca 10 000 år sedan. Staden var undantaget och landsbygden normen och det var på landsbygden den absolut största delen av befolkningen levde och verkade. Främst som jordbrukare, men där även andra bisysslor kunde vara den huvudsakliga inkomsten. In i medeltid var alla oavsett samhällsgrupp knutna till jorden.

Från medeltiden började så småningom jordägande frälse att urskilja sig från resten av befolkningen. I Huddinge utmärker sig Gladö som enda kända medeltida sätesgård, det vill säga där gården fungerade som boställe och huvudgård för en frälseman. Frälset började växa fram under 1200-talet, i samband med att den allmänna krigstjänsten som tidigare omfattat samtliga krigsdugliga män, ersattes med en skatt. De personer som hade möjlighet att ställa upp med minst en beriden krigare befriades från att betala skatt på sin jord.

Man vet lite om hur byar och gårdar såg ut i Huddinge under medeltiden. Det finns dock gårdar och byar som nämns i äldre skrifter från 1300- och 1400-talet. I det tidiga bondesamhället knöts olika former av rättigheter och skyldigheter till åkrarna. Ägare av mycket mark fick mer inflytande och makt med också förpliktelser till kyrkan, kronan och kungen i form av till exempel skatt. Det medeltida skiftet av jorden, det s.k. solskiftet var ett system som innebar att varje bonde skulle ha en del i varje odlingsområde och delens storlek avgjordes av gårdens värde. I Huddinge var flera av byarna solskiftade under medeltid.

Den nya tiden

På 1520-talet skedde stora förändringar i det Svenska samhället. Genom Gustav Vasas tillträde som regent år 1523 lades grunden till en reduktion av kyrkans stora godsinnehav och genom den av Gustav Vasa initierade

Huddinge kyrka uppfördes ursprungligen på 1200-talet och dessförinnan fanns troligen en träkyrka på platsen.

Ågesta herrgårds huvudbyggnad, en av Huddinges tidigare säterier.

reformationen skapades också en svensk nationalkyrka med den protestantiska läran som grund. Han satte även sin prägel på förvaltningen och inrättade noggranna förteckningar över skattepliktiga gårdar och dess ägare. Här uppgavs vilken typ av jord som varje gård bestod av, det vill säga om det rörde sig om en skattegård, kronogård eller frälsegård. En skattegård ägdes fullt ut av sin brukare, medan kronogårdar och frälsegårdar hade staten respektive frälseman som ägare.

I Huddinge fanns under 1500-talet omkring 40 gårdar. Ett tiotal av dessa var så kallade ensamgårdar, medan övriga tillhörde byar om två till fem gårdar. Vårby var den största byn i bygden med sina fem gårdar, medan Länna och Fullersta bestod av fyra gårdar vardera. Till skillnad mot närliggande socknar hade Huddinge ett relativt stort antal självägande skattebönder. År 1539 fanns i Huddinge socken 21 skattegårdar, 9 kronogårdar och 8 frälsegårdar, samt två gårdar ägda av kyrkan.

Under 1600-talet kom bruksreformerna i Huddinge på grund av närheten till Stockholm att förändras. Sverige var nu en stormakt och Stockholm som rikets huvudstad, kom att inrymma nödvändiga ämbetsverk

och en lågt betald, men statusfylld ämbetsmannaaadel. På landsbygden kring Stockholm började ämbetsmännen att skaffa sig gårdar, bland annat i Huddinge som ett sätt att garantera sitt uppehälle. Kriget som fördes var dyra och det var stor brist på kontanta medel att betala ut som lön, istället donerade kronan stora jordområden till adelsmännen som belöning för deras insatser i kriget. För att gården som bildades skulle få säteristatus krävde staten att den skulle vara stånds- mässigt byggd.

Genom säteribildningen kunde hemman avhysas för att ge säteriet tillgång till den bästa marken och ge plats för etableringen av trädgård, hästhagar och huvudbyggnaden som ofta placerades i sjönära lägen. I Huddinge resulterade säteribildningen att stora delar av bylandskapet försvann. Landskapet kom att präglas av de stora säterierna och stora sammanhängande ägoområden med mycket ängsbruk och ädellövskogar.

Jordbruksreformer 1700-1850-talet

1700-talets ökande befolkning ledde till att hemmans- klyvning inte räckte till för att förse alla med jord. Med detta började stora nya egendomslösa grupper att

bildas. Detta bidrog till att antalet torp och backstugor växte kraftigt i Huddinge. Herrgårdarna i bygden välkomnade torparbebyggelsen på sina utmarker för att på så sätt få arbetskraft till sina jordbruk. Ett annat resultat av den stora befolkningsökningen var att man i byarna började bryta ny mark, rationaliserade och effektiviserade jordbruket. Krav på omläggning av bruksreformerna restes och år 1757 stadgades i riksdagen om storskifte. Storskifte innebar att de små tegarna skulle slås samman till större sammanhängande individuellt skötta ägor. I Huddinge kom många av byarna att genomgå storskifte på 1700-talet.

På 1800-talet följdes storskiftet av s.k. enskifte och lagaskifte. Detta innebar att byarna splittrades och gårdarna fick helt avskilda ägor. De flesta av Huddinges byar och stora gårdar genomgick storskifte på 1850-talet. 1800-talet var även en tid då den industriella revolutionen tog fart i landet, vilket även avspeglar sig på jordbruket med nya tekniker och maskiner.

Jämfört med andra svenska landskap påverkades Södermanland i en relativt liten utsträckning av reformerna. Detta främst beroende på att landskapet sedan 1600-talet dominerats av stora herrgårdar snarare än byar. Huddinge socken berördes i begränsad omfattning då antalet ensamgårdar var stor och byarna, särskilt efter 1600-talets säteribildning, var få. Lagaskifte är det som skapat många av de fastighetsgränser som gäller än idag. De stora lantegendomarna producerade livsmedel till huvudstaden.

År 1850 hade Huddinge 1487 invånare och de flesta arbetade inom jordbruket, inte som besuttna bönder utan som dagsverksorpare och lantarbetare på stora gårdar som bildats på 1600-talet. Vårby, Glömsta, Flemingsberg, Fullersta, Sundby, Balingsta och Lissma blev säterier på 1600-talet, ägda av adeln. Storgårdarna låg glest längs sockenvägarna i de bördiga dalgångarna och vid de större sjöarna med vägen och dalstråken mellan Glömsta, Ornlången, Lissma och Länna som tydlig gräns mot skogen i söder.

Strukturala förändringar

Jordbrukslandskapet började förändras när järnvägsnätet byggdes ut vid slutet av 1800-talet. Huddinge berördes av två linjer från Stockholm. Kring järnvägslinjerna i östra och västra Huddinge började tidigare jordbruksmark nu att exploateras och en förortsbe-

byggelse etablerades. Det mellanliggande jordbrukslandskapet förblev oexploaterat och behöll därmed den gamla landskapsstrukturen med gårdsbildningar, förhistoriska lämningar och det gamla vägnätet fanns kvar i mycket stor utsträckning. Huddinges landsbygd är ett av få områden i Stockholms absoluta närhet som fortfarande kan ge en bild av Stockholmsområdet före de stora exploateringarna kring sekelskiftet 1900.

Sammanfattning av landsbygdens kulturhistoriska värde

- Huddinges sammanhållna landsbygd ger en mycket god och representativ bild av utvecklingen av en förhistorisk bosättning till det agrara landskapet vid 1800-talets slut präglad av herrgårdslandskapet, där så gott som alla tidsepoker finns representerade.
- Tidigare säterimiljöer såsom Vårby gård, Flemingsbergs gård, Fullersta gård och Glömsta gård berättar om markens tidigare användning som jordbruk och säterimiljö, men där marken på grund av dess närhet till Stockholm blivit föremål för stora utbyggnadsprojekt. De kvarvarande gårdsmiljöerna i anslutning till den senare bebyggelsen berättar om områdets tidigare användning.

Den gamla allén som ledde upp till Sundbys tidigare huvudbyggnad, idag finns endast spår kvar.

Tydliga karaktärsdrag

- Bebyggelsen är lokaliserad till höjder i landskapet i skogsranden.
- Småskaligt vägnät, ofta har vägarna hävd tillbaka till i alla fall 1600-tal.
- Äldre vägsträckningar, däribland åsvägar sedan förhistorisk tid.
- Herrgårdarnas landskap karaktäriseras av: ädellövskogar, stora sammahängande åkrar, alléer, stora mangårdsbyggnader och ekonomibyggnader som är ståndsmässigt uppförda både vad gäller arkitektur och material.
- I anslutning till herrgårdsmiljön karaktäriseras miljön av arbetarbostäder, torp och arrendegårdar.
- Jordbruksmark i huvudsak fri från bebyggelse med åkermark som brukas. Ett levande jordbrukslandskap.
- Storskaligt jordbruk och djurhållning
- De öppna hagmarkerna och odlingsmarkerna är ett bärande inslag för förståelsen och upplevelsen av miljön.
- Karaktäristiskt för miljön är det stora antalet ädellövträd och fornlämningar.

Råd

- Herrgårdsmiljön har en lång bebyggelsehistoria. I miljön ingår oftast både herrgården, gårdsmiljöer och torpbebyggelse samt äldre vägnät. Detta är viktigt att beakta vid nya tillägg och ändring av befintlig bebyggelse
- Ny bebyggelse bör ansluta till sin närmiljö, är etableringen i torpmiljön, bymiljön eller kring herrgården bör bebyggelsen anpassas därefter.
- Ny bebyggelse i herrgårdsmiljön behöver utgå från befintliga vägnät och strukturer.
- Inom herrgårdslandskapet är ädellövträd vanligt, dessa bör värnas.
- Alléer och stengärdesgårdar kan omfattas av biotopskydd
- Vid nya tillägg i slotts- och herrgårdsmiljön ska rådgivning ske med antikvarisk expertis.
- Herrgården bör vara den dominerande bebyggelsen i miljön, där nya tillägg underordnas.
- Äldre vägsträckningar bör vara avläsbara och värnas.
- Milstenar och andra äldre vägmärken kopplade till vägen bör bevaras och skötas. Dessa kan vara fornlämningar och skyddas enligt kulturmiljölagen.
- Eftersom herrgårdslandskapet ofta omfattar stora landskapsutsnitt är det viktigt att ta hänsyn till värdefulla siktlinjer och vyer i landskapet vid etablering av ny bebyggelse/anläggningar.
- Storskaliga ingrepp i mark och berg som innebär förändringar av landskapets karaktär och topografi och markanvändningsmönster bör undvikas.

Tålighet och potential

- Äldre betesmark som håller på att växa igen kan med fördel åter hävdas med djurhållning
- Gårdsmiljöer har potential för tillägg av ny bebyggelse

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på hela Huddinge kommuns landsbygd, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Några grundläggande råd vid ny bebyggelse eller ändring på landsbygden:

Anpassning till omgivningen

- Placera den nya bebyggelsen/byggnaden så att den naturligt kompletterar den befintliga bebyggelsen.
- Ny bebyggelse bör inte placeras på jordbruksmark, utan istället i utkanten av ett skogsparti eller höjd i terrängen.
- Placera ny bebyggelse efter befintliga strukturer och vägnät.
- Anpassa den nya bebyggelsen/byggnaden till den omgivande miljön, både vad gäller placering och utformning.
- Platsens naturvärden är viktiga att beakta så som äldre uppvuxna träd.
- Andra element som är viktiga att beakta i miljön är befintliga vägar, stengärdesgårdar, ängs- och skogsmark.

Småbrutet landskap med större nivåskillnader med skogsbeklädda moränhöjder och öppen ängs-, hag- och åkermark.

Anpassning till den specifika platsen

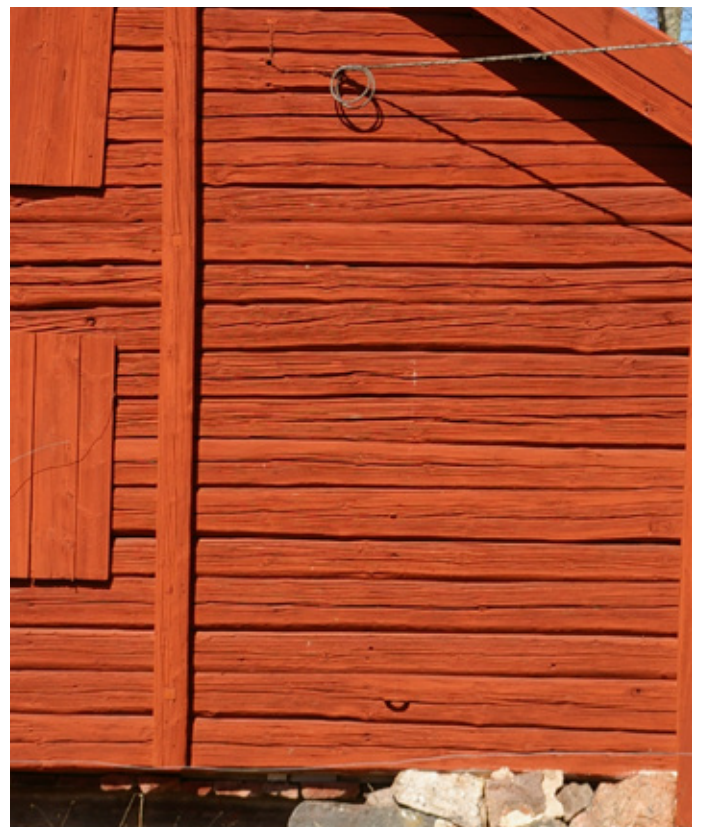
- Tomten bör utformas efter naturliga avgränsningar på platsen, exempelvis en väg, gärdesgård, längs ett skogsbryn eller mellan obrukbar och brukbar mark.
- Vid avstyckning är en tumregel att tomten inte bör vara för liten, detta för att få plats med samtliga funktioner, huvudbyggnad, garage och andra komplementbyggnader utan att för stor andel av fastigheten bebyggs och hårdgörs med markbeläggning. Mindre fastighetsstorlek än 1500 kvm bör undvikas.
- Beroende på närmiljöns karaktär är olika typer av byggnader och utformning lämpligt. Utgångspunkten är dock äldre byggnadstradition med träfasad, sadel- eller brutna sadeltak tegeltäckta. Undvika pulpettak, platta tak och byggnader där huvudbyggnad och garage sitter ihop.
- Minimera markarbete, där markens naturliga förhållanden förändras. Detta innebär att byggnaden bör anpassas till den befintliga terrängen och därmed undvika sprängning, schaktning och fyllning i möjligaste mån.
- Vid en kuperad tomt kan husen byggas med förhöjd sockel, eller källarvåning. Detta för att byggnaden bör anpassas till den rådande terrängen.

Den övre bilden visar en torpmiljö vid Sundby gård, karaktäristisk parstuga med röda fasader och tegeltäckt sadeltak. Den nedre bilden visar Balingstas huvudbyggnad, i ett och ett halvt plan, timmråd med stående locklistpanel, brutet sadeltak täckt med tegel.

Utformning

- Välj fasadmateriäl och färgbehandling efter omgivande miljön, detta så att huset smälter in i den befintliga miljön. Här är falurött vanligast men även slam- och oljefärger i ljusa kulörer förekommer på huvudbyggnader.
- På landsbygden är det vanligaste fasadmaterialet trä, där stående locklistpanel är det vanligaste fasadmaterialet. Både tegel och plåtfasader är svårare att passa in inom landsbygdens bebyggelse.
- För taket är tegeltäckta tak det vanligaste, andra takmaterial som kan vara aktuellt i vissa miljöer är äldre takmaterialet vass men även plåt och sedum.
- Fönster är byggnadernas ögon och dessa har en starkt karaktärsbärande effekt på hur en byggnad uppfattas. I äldre byggnadstradition placeras fönstren symmetriskt och är kvadratiska eller rektangulära stående format. Mittposten är en viktig del för uttrycket av ett fönster.

Exempel på material och färgsättning på den agrara bebyggelsen

Koloniområden

Karaktärsmiljö

Koloniområden

Vad berättar miljön?

Den ökade industrialiseringen och den stora inflyttningen av arbetskraft till städerna ledde till trångboddhet och ohygieniska förhållanden. För att förbättra arbetarklassens livsvillkor i staden inrättades på initiativ av Anna Lindhagen koloniområden i Stockholm. Koloniområdena gav möjlighet till rekreation och odling, där möjligheten att odla egen potatis och grönsaker under världskrigen blev extra värdefullt. Koloniområdena spred sig över landet kring städerna, däribland Huddinge. De tidiga koloniområdena byggdes utefter Anna Lindhagens upprättade normer för hur stugorna skulle utformas. Enkla små stugor uppfördes, en miniatyr av den lilla röda stugan som placerades längs smala slingriga vägar. Med tiden blev stugorna större och områdena mer rationellt planerade. Gemensamt för alla koloniområden som uppförts genom åren är att de berättar en historia om det samhälle och de människor som skapat dem.

Sammanfattning av koloniområdenas kulturhistoriska värden

- Huddinges koloniområden berättar om arbetarklassens sociala förhållanden och behov av möjlighet till egen odling och rekreation.

Exempel på kolonistugor vid Granbys koloniområde

Exempel från Ekedals koloniområde

Tydliga karaktärsdrag

- Koloniområdena i Huddinge karaktäriseras av två olika typer.
 - Trädgårdslotter utan stuga
 - Koloniträdgårdar med lott och stuga
- Stugområdena är väl planerade där gator, tomter och stugor med tillhörande uthus följer ett visst mönster.
- Trädgårdarna präglas både av nytto- och rekreativsväxter.
- Husen är uppförda i liknande utförande med träpanel.
- Gångar och vägar i området är grusbelagda.
- Till områdena finns gemensamhetsanläggningar och samlingsplatser.

Råd

- Områdena bör fortsatt ha funktion som koloniträdgårdsområde.
- Området som helhet bör vårdas och bevaras.
- Miljöns huvudsakliga karaktär bör värnas, såsom vägnätets form, grönstrukturer och byggnadernas utformning vad gäller volym, material, färgsättning och placering.

Tålighet och potential

- Tål tillägg av nya kvarter med kolonistugor i anslutning till det befintliga området. Viktigt att bygga vidare på tidigare strukturer.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla koloniområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Stugor i liknande utformning planerade längs smala grusvägar, där tomtgräns skärmas av genom häckar.

Till koloniområdena finns ofta gemensamhetsytor

Områdena är lummiga och har funktionen som koloniområden.

Flerbostadshusen

Karaktärsmiljö

Flerbostadshusen - Nya moderna stadsdelar

Vad berättar miljön?

I efterkrigstidens Sverige gick industrin generellt på högvarv och ett ökat tryck på arbetskraft ledde till en stor inflyttning till Stockholmstrakten. Detta i sin tur ledde till att behovet på bostäder ökade. Huddinge som ligger i Stockholms närhet blev en naturligt plats redan från 1900-talets början för industrins arbetare att bosätta sig och sedan pendla in till staden med tåg eller buss.

Fram till 1960-talet dominerades Huddinges bostäder av småhus med omkring 70 %. Mellan åren 1960-75 minskade småhusandelen till 33 % till förmån för flerfamiljshus. Den stora befolkningsökningen i staden innebar flertalet större stadsbyggnadsprojekt där nya stadsdelar byggdes i stadens utkanter. I Huddinges centrala delar sanerades bebyggelsen, byggnader revs och andra renoverades.

Under efterkrigstiden ses en kraftig utveckling av stadsbyggnadsidéerna i Sverige och världen. De nya stadsdelarna uppfördes med människan som kollektiv

i centrum, bra bostäder, god service och enkel tillgång till kultur, rekreation och motion. De svenska stadsbyggnadsprojekten under 1950-talet fick stor internationell uppmärksamhet och hyllades som innovativa.

I Huddinge började flerbostadshus i egen regi att byggas från slutet av 1940-talet. Höghusen och stjärnhusen vid Domarvägen och Lagmansvägen från år 1955, var de sista flerbostadshusen som uppfördes i egen regi. Därefter övertogs de dittills byggda lägenheterna av kommunens bostadsstiftelse Hüge, som bildades samma år. Först år 1959 började privata bostadsbolag att bygga i större omfattning i Huddinge.

De nya stadsdelarna skulle planeras för att skapa gemenskap och hemkänsla. De boende skulle ha goda möjligheter till att umgås och lära känna människor i sitt närområde. I den tidiga efterkrigstiden skedde stora investeringar i bostadsbyggandet över hela landet och ett helt nytt planeringsideal präglade de nya områdena. I Huddinge uppfördes under 1950-talet hy-

Centrumanläggning vid Tomtberga öster om Kommunhuset.

Exempel på flerbostadshus längs med Arrendatorsvägen.

reshus, som för den tiden var vanliga, 3 våningar med sadeltak. Dessa byggdes på flera centrala platser som exempelvis centrala Segeltorp, kring Stuvsta station och vid Huddinge station.

Bilismen ökade och personbilarna blev vanligare hos familjerna. Trafiksituationen blev ohållbar då infrastrukturen inte var uppbyggd för att hantera bilar, vilket resulterade i en stor andel trafikolyckor. Under 1950- och 60-talet växte en debatt om trafiksäkerhet, där bilen var framtiden och man förutsåg en kraftig ökning av bilar. Trafiksystemen behövde självklart anpassas till massbilismen och i nya stadsbyggnadsprojekt kunde man bygga och planera så att människor och bilar säkert skulle vara åtskilda från varandra. Genom att trafiken ledes bort från gatorna mellan husen bereddes mer plats för grönytor och lekplatser. Vanligen lades stor omsorg på landskaps-, park- och gårdsarkitekturen för att skapa den goda och moderna staden där människor skulle trivas. Motion var en samhällsangelägenhet och i rekordårens miljöer återfinns nästan alltid idrottsplatser och närhet till motionsspår i det gröna.

Huddinge kommun anammade 1965 års rikspolitiska beslut om miljonprogrammet – att bygga en miljon bostäder på 10 år. I Huddinge bebyggdes områden vid järnväg, inför tunnelbanan och pendeltågstrafikens intåg. Startskottet blev ”Ormen länge”, det stora slingriga huset vid Masmö i nordvästra Huddinge. Tunnelbanan mot Norsborg med station i Vårby gård och Masmö möjliggjorde nybebyggelse. Västra Skogås uppfördes vid Nynäsbanan, Visättra och Grantorp i Flemingsberg. Resultatet blev 14 000 nya lägenheter i flerfamiljshus mellan år 1960-75.

I och med den ekonomiska krisen i början av 1970-talet dämpades befolkningstillväxten och byggnaderna från miljonprogrammet började kritiseras. Ett flerbostadsområde i Huddinge som är en motreaktion mot miljonprogrammets mer rationellt utformade områden är Myrstuguberget uppe på höjden ner mot Albysjön. Ett område som uppförts med varierande volymverkan och som följer den rådande terrängen.

Sammanfattning av flerbostadshusens kulturhistoriska värden

- Efterkrigstidens bebyggelse visar på en omvälvande tid i såväl Huddinge som Sverige och världen. Den stora modernistiska rörelsen och folkhemstanken yttrar sig tydligt i flertalet miljöer och stadsdelar.
- Vanligen har hela och kompletta stadsdelar uppförts med de funktioner som en modern stad behöver.
- Det är i dessa stadsdelar enkelt att utläsa tidens idéer om hur stad skulle byggas, vilken livsstil människor hade samt vilken estetik som var tilltalande.
- Eftersom dessa miljöer är relativt unga medför att det oftast finns välbevarade strukturer, eller att det till och med finns hela välbevarade bebyggelseområden från tiden.

Flerbostadshus i Värby Gård.

Flerbostadshuset Ormenlänge vid Solhagavägen.

Tydliga karaktärsdrag 1940-1960

- Bebyggelsen präglas av enhetlighet avseende stil och arkitektonisk övergripande uttryck med en stor variation i material, volym och takform.
- Områden präglas av grönska med uppvuxna tallar samt terränganpassad bebyggelse.
- Gatunätet är anpassat efter den rådande terrängen
- där bebyggelsen ligger indragen från gatan, ofta med små förgårdsmarker.
- Butiker och service är ofta planerade till ett centrum.

Råd

- Byggnadernas egenart, där material och gestaltungs-mässiga inslag bör bevaras och underhållas.
- Centrumanläggningen bör hållas i ordnat skick, ett skyltprogram kan med fördel tas fram och en vård- och underhållsplan kan säkerställa att miljöns karaktär bevaras.
- Den befintliga bebyggelsen bör vara vägledande för eventuella tillägg, särskilt avseende placering, material, form och volymverkan.
- Tillägg av inglasning och skärmtak bör behandlas restriktivt.
- Förgårdsmarkerna bör hållas gröna
- Träd i miljön bör värnas.
- Gatustrukturens form bör vara vägledande vid tillägg av nya vägar inom miljön.

Tålighet och potential

- Tål förtätning som underordnar sig den ursprungliga strukturen.
- Potential att förtäta på parkeringsytor.
- Potential finns att stärka karaktär, funktion och relationer kring centrummiljö.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla flerbostadshusområden från 1940-60-talet i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Flerbostadshus och centrumanläggning i Fullersta

Flerbostadshus vid Arrendatorsvägen

Tydliga karaktärsdrag år 1960-1975

- Modernismens nya stadsdelar präglas av en enhetlighet där stadsdelarna är noggrant planerade för människor.
- Konsekvent trafikseparering och inplanerad service.
- Byggnadernas storlek och gestaltning varierar mellan olika områden men är inom områdena sammanhållna.
- Gestaltningen är enkel med få dekorationer, istället utgör materialval och repetition byggnadernas utsmyckning.
- Grönska och parker är bärande, där byggnaderna är placerade i grönområden istället för invid gata.
- Ofta finns närhet till större grönområden.
- Många av dessa områden är uppförda på tidigare jordbruksmark till en herrgård. Herrgårdsmiljön går ofta att återfinna i områdets närhet.

Råd

- Stadsdelarna bör även fortsättningsvis präglas av grönska.
- Tillägg och ändringar av byggnader och detaljplaner bör göras utifrån de kvaliteter och idéer som låg till grund för stadsbyggandet.
- Trafiksepareringen bör behållas och understrykas som en kvalitet.
- Byggnadernas säregna och enkla gestaltning bör värnas och tilltalande drag bör återanvändas vid tillägg och ändring.
- Tillägg av inglasning och skärmtak bör behandlas restriktivt.
- Centrumfunktionerna bör understrykas och ändringar som stärker en utveckling av centrumanläggningarna stärker även det kulturhistoriska värdet.

Tålighet och potential

- Tål förtätning som underordnar sig den ursprungliga strukturen.
- Potential finns att förtäta på parkeringsytor.
- Potential finns att stärka karaktär, funktion och relationer kring centrummiljö.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla flerbostadshusområden från år 1960-1975 i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekade kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Inslag av konst är typiska inslag i arkitekturen

Trafikseparering är en tydlig del av stadsplaneringen.

Tydliga karaktärsdrag år 1975-1990

- Karaktäriseras av terränganpassad bebyggelse, inplacerad i den omgivande naturen.
- Bebyggelse i varierande skala inom området
- Lekfull fasadutformning, där olika materialval är vanliga.
- Området präglas av trafikseparering där smala gångstråk löper genom området omgivet av planteringar.
- I och omkring området finns ofta sparad natur.

Råd

- Grönstrukturer med planteringar, gångvägar bör vara vägledande vid planering
- Omgivande naturområden bör bevaras som natur för att behålla karaktären av att bebyggelsen ligger inplacerad i befintlig natur.
- Vid renovering av befintliga byggnader ska ursprungliga arkitektoniska uttryck och materialval vara vägledande. Befintliga material bör underhållas och värnas.
- Tillägg av inglasning och skärmtak bör behandlas restriktivt.
- Vid renovering av befintliga byggnader ska ursprungliga arkitektoniska uttryck och materialval

Tålighet och potential

- Tål förtätning som underordnar sig den ursprungliga strukturen.
- Potential att förtäta på parkeringsytor.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla flerbostadshusområden från år 1975-1990 i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekad kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Myrstuguberget visar tydligt på 1980-talets planeringsideal

Myrstuguberget invid Albysjön

Industri och företagande

Karaktärsmiljö

Industri och företagande

Vad berättar miljön?

Huddinge har aldrig varit en stor industrikommun, närheten till Stockholm gjorde istället Huddinge till en pendlarort till industrierna i huvudstaden. Under 1900-talet har dock större industriområden etablerats med nya företag. I Huddinge har dock jordbruket ända sedan förhistorisk tid fram till mitten av 1900-talet varit den största näringen i kommunen. På Vårby gårds marker vid Haga invid brunnsanläggningen med sitt strategiska läge vid Mälaren anlades på 1740-talet ett tegelbruk och under 1800-talets senare hälft fanns här även såg, garveri och bryggeri. I övrigt var det framför allt kvarnar som anlades runt om i socknen och vid sekelskiftet tvätterier.

På 1950-talet börjar kommunen planera industriområden för att locka till sig företag och därmed arbetstillfällen, Storängen i centrala Huddinge, Jakobslund i Segeltorp och vid Vretvägen i Trängsund. Den största arbetsgivaren vid denna tid var dock kommunen själv, år 1950 arbetade 300 personer inom kommunen och tio år senare sysselsatte den ca 1000 personer. Därefter följde Vårby bryggeri och LM Ericsson som stora arbetsplatser. Mellan åren 1965-75 expanderar Huddinge kommun med nya bostadsområden, Huddinge sjukhus

byggs och Billmans regulator (Siemens) vilka står för en stor del av arbetstillfällena. Då byggdes även industriområdena ut, däribland Storängen vilket medförde att delar av gamla Huddinge villastad försvann. Det var även på 1960-talet som IKEA etablerade sig i Huddinge, genom IKEA:s första varuhus utanför Älmhult, med invigning den 18 juni 1965. Området kring IKEA med namnet Kungens kurva har sedan växt och blivit ett av Skandinaviens största handelscenter och den största arbetsgivaren inom kommunen.

År 1987 byggs en pendeltågsstation i Flemingsberg och några år senare en station för fjärrtåg vilket bidrar till att företagandet i Flemingsberg växer. Länna gårds företagsområde växte, flera företag sökte sig dit efter att Nynäsvägen blivit en motorväg.

1995 beslutar regeringen att en ny högskola ska lokaliseras till Huddinge, Södertörns högskola. Under 1990-talet utvecklas också Kungens kurva till att bli ett stort handelsområde, en utveckling som även pågår i Länna.

Ursprungliga varuhusbyggnaden för IKEA i Kungens kurva.

Sammanfattning av industrins kulturhistoriska värden

- Industrimiljöerna i Huddinge från omkring 1950-talet visar på tidens expansiva Stockholmsregion.

Tydliga karaktärsdrag

- Industribyggnader och anläggningar är placerade nära gatan.
- Rationellt planerat.
- Blandad utformning som tydligt visar industriområdenas årsringar med industribyggnader från framförallt 1950-talet och framåt.

Råd

- Äldre industribyggnader och varuhus bör tas hänsyn till vid planering och bygglov.
- Ta tillvara på äldre uttryck från industrin vid förändring, exempelvis skorstenar, karaktäristiska byggnader och element som minner om industrins verksamhet på platsen.

Tålighet och potential

- Industriområdena tål i hög utsträckning förtätning med nya årsringar.
- Äldre industrimiljöer som föreslås en ändrad användning tål detta förutsatt att det finns element eller byggnader som berättar om områdets tidigare historia.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla industriområden i Huddinge kommun, även de som inte omfattas av ett utpekade kulturmiljöområde. All bebyggelse omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

Kommunikation och samhällsbildning

Karaktärsmiljö

Kommunikation och samhällsbildning

Vad berättar miljön?

Vägarna

Kommunikationsvägar och förbindelser genom Huddinge har funnits så länge det har funnit människor här. De första vägarna var till en början väldigt enkla, upptrampade gång- eller ridstigar som slingrade sig fram i landskapet och till stor del användes vattenvägar för att färdas längre sträckor. Spår av äldre tiders vägnät är idag svåra att identifiera i landskapet eftersom de har tillhört en nu försvunnen samhällsstruktur och ett förändrat landskap med tiden efter inlandsisens tillbakagång. På vissa håll i Huddinge kan man idag se spår efter hålvägar, som format urgröpningar i landskapet efter generationer av slitage. Dessa vägar är svåra att datera och kan ha en mycket lång historia. Ofta återfinns de i anslutning till andra fornlämningar så som gravhögar, hållristningar och röjningsrösen.

När Sverige under medeltiden började att etableras och bli en stormakt krävdes med detta ett mer systematiskt uppbyggt vägnät för att kunna transportera varor, arbetskraft och militär. Innan Stockholm grundades på 1250-talet, fanns den forntida Tingsvägen som ledde till Svartlöten, en medeltida tingsplats belägen i Botkyrka där ting hölls varje vår och höst. I och med att Stockholm grundades infogades den gamla Tingsvägen i den allmänna tillfartsvägen till staden och kom då att kallas Göta landsväg.

Göta landsväg och den forna Tingsvägen löpte genom Huddinge socken och är den äldsta kända huvudvägen som gick mellan Stockholm och landets södra delar. Vägen har anor från i alla fall tidig medeltid och kan fortfarande till vis del utläsas i dagens lokala vägnät. Delar av den gamla Göta landsväg, benämns idag Gamla Stockholmsvägen och är en 4 km lång sträckning som löper från Fullersta kvarn ner genom Glömsta.

Huddinge kyrka uppförs på 1200-talet och till kyrkan anläggs en sockenväg som blir ett historiskt viktigt huvudstråk som länkar samman dalgångarna. Sträckan finns idag bitvis bevarad i skogen och ingår i dagens Ebbadalsvägen. En annan viktig huvudväg i Huddinge är Lissmavägen i södra dalgångskanten i Liss-

ma, vägen har varit en del av ett äldre vägsystem som förband Lissma gård med odlingslandskapet, torp och omgivande bygder. Dessa vägar bildar stommen i ett finmaskigt väg- och stigsystem som binder samman gårdar och odlingsmarker med den omgivande skogsområdena och anslutande torpmiljöer.

Med bilismens intåg från 1920-talet blev vägarna bredare och mer rationella och ersatte då delar av det gamla vägnätet.

Äldre vägsträckning kantad av allé i Vårby gård

Järnvägens intåg och en ny tid

Den nya tiden i Huddinge när landskapet börjar förändras från landsbygd till samhälle får sitt främsta uttryck genom utbyggnaden av järnvägen genom västra stambanan mellan Stockholm och Södertälje. Banan öppnar för trafik år 1860 med mellanstationer vid Liljeholmen, Huddinge och Tumba. År 1918 öppnar en hållplats i Stuvsta längs banans sträckning. I december år 1901 öppnar även en ny järnväg mellan Älvsjö och Nynäsham med hållplatser i östra delarna av Huddinge vid Trångsund och Drevviken invid Länna gård. År 1932 öppnas en hållplats i Skogås.

Järnvägen medförde att de tidigare herrgårdarna med stora markarealer längs med järnvägen nu började styckas av för bostäder. Längs järnvägssträckningen i Huddinge nära Stuvsta och Huddinge station började villasamhällen att växa fram, detta genom egnahemsrörelsen. I den nordvästra delen av kommunen var det istället det utbyggda vägnätet genom Gamla Södertäljevägen som möjliggjorde utbyggnad av Segeltorp.

I de framväxande egnahemsområdena i Huddinge bildades municipalsamhällen med fullmäktige, municipalnämnd, hälsovårdsnämnd och byggnadsnämnd. Hörningsnäs municipalsamhälle bildades 1915, Huddinge, Fullersta, Stuvsta och Segeltorp blev municipalsamhälle 1924 och Snättringe bildades 1929. Dessa områden växte med tiden och det var omkringliggande markägare som bestämde växtförloppet. När nya vägar byggdes ut och reguljära busslinjer öppnades under 1930-talet och matarbussar till stationerna sattes in på 1940-talet blev även ytterområdena mer tillgängliga att bebygga med nya bostäder. Småjordbruken och trädgårdsbrukens mark som låg i dessa ytterområden och hade blivit olönsamma, lades ner och marken styckades av för nya villatomter. År 1947 slogs Hörningsnäs, Huddinge, Stuvsta och Snättringe samman till Huddinge stormunicipal, där även Tomtberga och Hörningsnäs parkhem kom att ingå. Nu började även en aktiv planering att ske för planeringen av Huddinges bebyggelse.

Det som idag är Huddinge centrum har sedan medelti-

Huddinge kommunalhus från 1950-talet

den när kyrkan anlades på 1200-talet varit den centrala platsen i socknen. Kring kyrkan växte ett sockencentrum fram med byggnader kopplade till kyrkan. Idag återstår förutom kyrkan, prästgården från 1700-talet och kyrkskolan från 1914. Under 1920-talet byggdes en större skola, Tomtbergaskolan och Tomtberga kyrkogård anlades. På 1940-talet sammanslogs fem municipalsamhällen som bildats runt om i Huddinge till ett stormunicipal. Med detta började en lokalisering av de administrativa funktionerna att anläggas vid Huddinge kyrka och man byggde därmed vidare på områdets traditionella roll som centralort för regionen. Den offentliga servicen började byggas ut och en rad förvaltnings- och institutionsbyggnader tillkom. I centrum började även en komplettering med flerbostadshus.

Vid början av 1970-talet anläggs tunnelbanans röda linje söderut med slutstation i Norsborg som invigs 1975. I Huddinge anläggs stationerna Vårby gård och Masmo som invigs 1972. Med detta blir marken kring Vårby och Masmo attraktiv för exploatering och den tidigare jordbruksmarken till Vårby gård blir nu föremål för nybyggnation av flerfamiljshusområden.

Sammanfattning av kommunikation & samhällsbyggnadens kulturhistoriska värden

- Huddinges kommunikationsmiljöer visar på människans sätt att förflytta sig, från förhistorisk tid fram till idag.

Tunnelbanan som vid Vårbygård är uppbyggd på pelare.

Tydliga karaktärsdrag

- Äldre vägsträckningar som följer den rådande terrängen och slingrar sig fram i landskapet, ofta omgiven av vegetation.
- I koppling till de äldre vägarna återfinns ofta fornlämningar av olika slag så som runristningar, gravfält och boplatser.
- Järnvägen skär igenom landskapet och skapar en tydlig barriärverkan.
- Kring stationerna Huddinge station och Stuvsta station återfinns äldre villabebyggelse från det tidiga 1900-talet.

Råd

- Äldre vägsträckningar är ett viktigt historiskt tidslager, vilka bör vara avläsbara.
- Milstenar och andra äldre vägmärken kopplade till vägen bör bevaras och skötas. Om dessa är fornlämningar skyddas dessa av kulturmiljölagen. I FornReg på riksantikvarieämbetets hemsida finns en webbkarta som visar kända lämningar.
- Miljöer och byggnader kopplade till kommunikationsmiljöer, som till exempel järnvägsstation, banvaktarstuga, gästgiverier, skjutshåll är viktiga byggnader för förståelsen av miljön och bör bevaras.
- Slussar, hamnar, äldre broar kopplade till kommunikationsmiljöer vid vatten bör bevaras, vårdas och underhållas.
- Allé längs med äldre vägsträckningar är viktiga värdebärande element och bör bevaras. Kan omfattas av biotopskydd.

Tålighet och potential

- Byggnader kopplade till järnvägen kan med fördel användas för publika verksamheter.
- Äldre järnvägsbankar och vägar som inte används kan med fördel användas som gång och cykelväg.

RIKTLINJER

Dessa karaktärsdrag och råd kan appliceras på alla miljöer i Huddinge kommun kopplade till kommunikation och samhällsbyggnad, även de som inte omfattas av ett utpekat kulturmiljöområde. Bebyggelsen omfattas av varsamhetskraven enligt PBL. Råden ska ge förutsättningar om hur dessa områden kan hanteras vid planering, bygglov och vid förvaltning.

